

Tallinna XVIII koolinoorte keemiaolümpiaadi koolivoor
2017 / 2018 õ. a 11. detsembril 2017 kell 12.00 – 15.00

12. klass

Enne töö algust täitke tabel puhtandi lehel näidise järgi

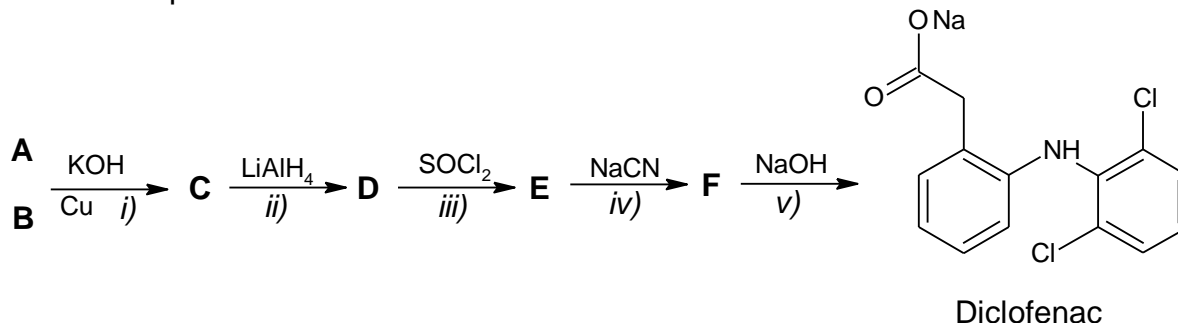
12. klass		I	II	III	IV	Σ
Õpilase nimi						
Õpetaja nimi						
KOOL						

Töö ajal võib kasutada keemiliste elementide perioodilisustabelit, lahustuvustabelit ja kalkulaatorit.

1. (10)

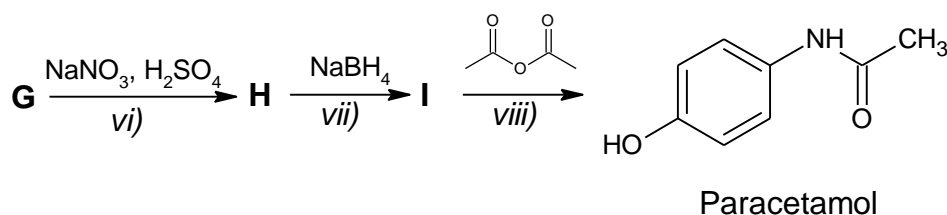
Selles ülesandes käsitletakse farmaatsias olulisi ühendeid.

Esitatud on põletikuvastase ravimi Diclofenac üks võimalikke sünteesiskeeme.

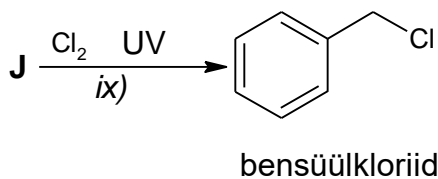

Ühend **A** on 2-klorobensoehape ning ühendi **B** brutovalem on $\text{C}_6\text{H}_5\text{Cl}_2\text{N}$. Reaktsioon *ii)* on redutseerumisreaktsioon, mille käigus muundub karboksüülrühm hüdroksüülrühmaks. Reaktsioonid *ii) – iv)* kulgevad kõik sama süsiniku juures. Ühendi **F** brutovalem on $\text{C}_{14}\text{H}_{10}\text{N}_2\text{Cl}_2$. Reaktsioonis *v)* kulgeb hüdroolüüs ning sõltuvalt keskkonnast moodustub selle käigus nitrilist (tsüanorühma $-\text{CN}$ sisaldavast ühendist) kas karboksüülhape või karboksüülhappe sool.

Paracetamoli on võimalik sünteesida ühendist **G** ehk fenoolist.

Bensüülkloriid, mida valmistatakse ühendist **J** ehk metüülbenseenist fotokeemilise reaktsiooni käigus, on mitmete ravitoimet omavate ühendite sünteesiskeemide vaheühend.

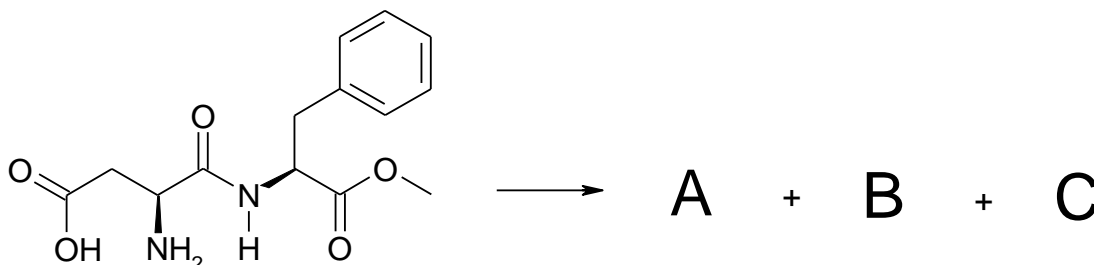

1. Kujutage ained **A–F** graafiliselt. (6)
2. Kujutage ained **G–J** graafiliselt. (2)
3. Märkige, mis tüüpi asendusreaktsiooniga on tegemist: radikaalilise, nukleofiilse või elektrofiilse asendusreaktsiooniga. (2)
  - i) reaktsioon *i*)
  - ii) reaktsioon *iv*)
  - iii) reaktsioon *vi*)
  - iv) reaktsioon *ix*)

2. (10)

Aspartaam on magusaine, suhkruasendaja, toidulisaine E951, mis sünteesiti esmakordselt 1965. aastal.

Ta on 160-200 korda suhkrust magusam, tal ei ole lõhna ja ta on vees hästi lahustuv. Aspartaami täielikul hüdrolyüsil moodustuvad aminohapped **A** (lühendiga Phe) ja **B** (lühendiga Asp) ning alkohol **C**.

1. Kirjutage aspartaami brutovalem. (1)
2. Mitu stereogeenset tsentrit on aspartaami molekulis? (0,5)

Määrake aspartaami molekulis stereogeensete tsentrite konfiguratsioon (R- või S-). (1)

Miks ei sobi aspartaam toiduainete magustamiseks, mis lähevad termilisele töötlemisele? (0,5)
3. Joonistage aminohapete **A** ja **B** ning alkoholi **C** struktuurivalemid. (2,5)

Milline neist aminohapetest on asendamatu? (0,5)

Nimetage aminohapped **A** ja **B**. (1)
4. Joonistage kolm võimalikku dipeptiidi struktuurivalemit (arvestades stereogeensete tsentrite konfiguratsiooni), mis võivad moodustuda aminohapete **A** ja **B** vahel. (3)

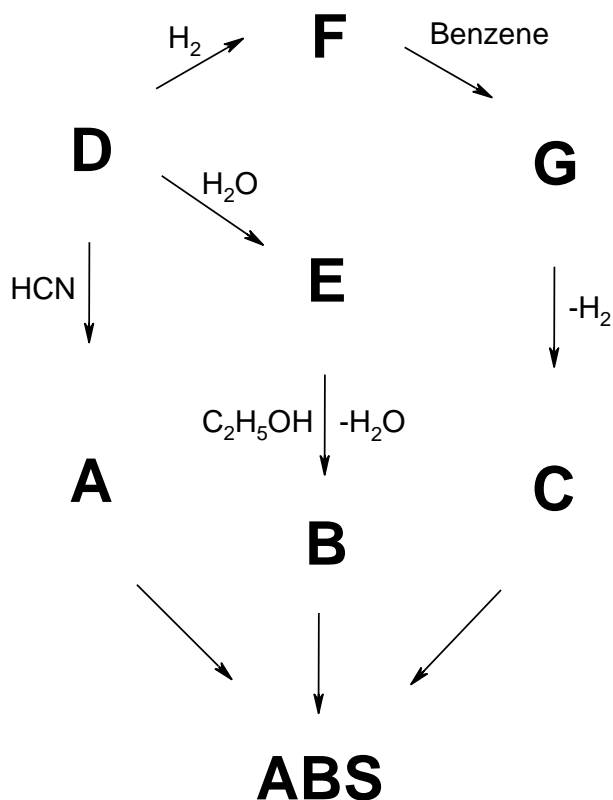
3. (10)

Laialt levinud pangakaardid ja SIM-kaardid valmistatakse termoplastilisest kopolümeerist **ABS**. See kopolümeer saadakse kolmest monomeerist: monomeerist **A**, C_3H_3N (15-35%), monomeerist **B**, C_4H_6 (5-30%) ja monomeerist **C**, C_8H_8 (40-60%).

Kõiki kolme monomeeri võib saada küllastamata süsivesinikust **D** (sisaldab 92,3% süsinikku). **D** reageerimisel vesiniksüaniidiga moodustub monomeer **A**. Vee liitumisel **D**-le moodustub aldehyüd **E**, mis reageerides etüülalkoholiga ja saadud produkti järgneval dehüdraatimisel moodustab monomeeri **B**.

D mittetäielikul hüdreerimisel saadakse küllastamata süsivesinik **F**, mis moodustab reageerides benseeniga aromaatses süsivesiniku **G**. **G** dehüdreerimisel saadakse monomeer **C**.

Kõik kirjeldatud reaktsioonid on toodud järgneval skeemil.

1. Joonistage ainete **ABS**, **A-G** struktuurivalemid. (8)

2. Nimetage monomeerid **A**, **B**, **C** IUPAC`i nomenklatuuri järgi. (1,5)

3. Kas kopolümeer **ABS** moodustub monomeeridest **A**, **B** ja **C** polükondensatsiooni või polümeerisatsiooni reaktsiooni tulemusel? (0,5)

4. (10)

UV-kiirguse toimetel kloori, väveldioksiidi liia ja alkaani segule moodustub 52%-lise saagisega alküülsulfonüülkloriid.

1. Kirjutage alkaani C_nH_{2n+2} sulfokloreerimise kohta molekulaarvõrrand üldkujul. (1)
2. Milline aine on selles reaktsioonis oksüdeerija? (1)
3. Milline element on selles reaktsioonis redutseerija? (1)
4. Kirjutage antud redoksprotsessi kohta elektronide ülemineku võrrandid (elektronbilanss) **(0,5)** ning näidake oksüdeerija ja redutseerija **(0,5)**.
5. Kirjutage atakeeriva osakese elektronskeem **(0,5)** ja elektronide arv atakeerivas osakeses. **(0,5)**
6. Milline kõrvalprodukt moodustub selle reaktsiooni käigus? **(1)**
7. Mis element sulfonüülalkaani molekulis redutseerub kõrvalprodukti moodustumisel? **(1)**
8. Millise süsiniku aatomi juures (primaarse või sekundaarse) toimub sulfokloreerimine eelistatult? **(1)**
9. Kas alkaani süsiniku aatomite summaarne oksüdatsiooniaste muutub sulfokloreerimise redoksprotsessi käigus? **(1)**
10. Nimetage sulfokloreerimisreaktsiooni mehhanism **(0,5)**, milline peamine nõue esitatakse lähteainetele reaktsiooni toimumiseks selle mehhanismi järgi **(0,5)**?